

Comparison of Qualitative PCR and pp65 Antigenemia for the Diagnosis of CMV Infection in Hematopoietic Stem Cell Transplanted Patients

Behzad Khansarinejad¹, Hoorieh Soleimanjahi^{2*}, Amir Ali Hamidieh³, Siamak Mirab Samiee⁴, Mahdi Paryan⁵, Yadollah Sanahmadi⁶, Soghrat Faghihzadeh⁷

- 1- Ph.D. Candidate, Department of Virology, Faculty of Medical Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran
- 2- Associated Professor, Department of Virology, Faculty of Medical Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran
- 3- Assistant Professor, Hematology Oncology and Stem Cell Transplantation Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
- 4- Assistant Professor, Food and Drug Laboratory Research Center, Ministry of Health and Medical Education, Tehran, Iran
- 5- Ph.D. Candidate, Biotechnology Research Center, Pasteur Institute of Iran, Tehran, Iran
- 6- Ph.D., Day General Hospital Laboratory, Tehran, Iran
- 7- Professor, Department of Biostatistics, Faculty of medical science, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

*Corresponding Address: P.O.Code: 1411713116, Department of Virology, Faculty of Medical Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran
Email: soleim_h@modares.ac.ir

Received: 25/Dec/2011, Accepted: 10/Mar/2012

Abstract

Objectives: Human cytomegalovirus (CMV) is a major life-threatening pathogen for hematopoietic stem cell transplant recipients. Specific tests are used for the diagnosis and monitoring of CMV infection in transplant patients. This study evaluates the performance of pp65 antigenemia and qualitative PCR assays for monitoring CMV in such patients.

Methods: We analyzed 179 clinical samples from 41 patients by using a validated home-brewed qualitative PCR and a commercial antigenemia assay. The obtained results were evaluated using quantitative real-time PCR as the gold standard.

Results: CMV was observed in 26.8% of samples analyzed by the antigenemia assay and in 42.6% of the samples by qualitative PCR. Among 179 clinical samples, 50.8% were negative and 21.2% were positive by both assays. On the other hand, 26.3% were only positive by qualitative PCR whereas 1.7% were positive by the antigenemia assay. A comparison of the results with real-time PCR showed that qualitative PCR has a higher sensitivity than the antigenemia assay (98.7% vs. 45.7%). The specificity of both assays was equal (96.8%). Quantitative results of the antigenemia assay showed good correlation with real-time PCR ($r=0.715$; $p<0.001$).

Conclusion: Both the qualitative PCR and antigenemia assays have special deficiencies for efficient diagnosis of CMV infection. Therefore, effective management of CMV infection in transplant patients requires the use of other sensitive quantitative methods such as qPCR.

Keywords: Antigenemia, Cytomegalovirus, PCR, pp65, Real-time PCR

Modares Journal of Medical Sciences: *Pathobiology*, Vol 15, No 1, Spring2012, Pages: 13-22

مقایسه روش آنتی ژنمی pp65 و PCR کیفی برای تشخیص ویروس سیتومگال در بیماران دریافت کننده پیوند سلول‌های بنیادی خونساز

بهزاد خوانساری نژاد^۱، حوریه سلیمان جاهی^{۲*}، امیرعلی حمیدیه^۳، سیامک میراب‌سمیعی^۴، مهدی پریان^۵، یدالله سان احمدی^۶، سقراط فقیه‌زاده^۷

- ۱- دانشجوی دکتری تخصصی، گروه ویروس‌شناسی، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
- ۲- دانشیار، گروه ویروس‌شناسی، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
- ۳- استادیار، مرکز تحقیقات هماتولوژی-انکولوژی و پیوند سلول‌های بنیادی بیمارستان شریعتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
- ۴- استادیار، مرکز تحقیقات آزمایشگاهی غذا و دارو، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، تهران، ایران
- ۵- دانشجوی دکتری تخصصی، مرکز تحقیقات بیوتکنولوژی، انستیتو پاستور ایران، تهران، ایران
- ۶- دکتری تخصصی، آزمایشگاه بیمارستان دی، تهران، ایران
- ۷- استاد، گروه آمار زیستی، دانشکده علوم پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

آدرس نویسنده مسئول: تهران، کدپستی: ۱۴۱۱۷۱۳۱۱۶، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم پزشکی، گروه ویروس‌شناسی
Email: Soleim_h@modares.ac.ir

پذیرش مقاله: ۹۰/۱۲/۲۰

دریافت مقاله: ۹۰/۱۰/۰۴

چکیده

هدف: ویروس سیتومگال انسانی بیماری‌زای اصلی‌ای است که سلامت بیماران دریافت کننده پیوند سلول‌های بنیادی خون‌ساز را تهدید می‌کند. برای تشخیص و پایش عفونت ویروس سیتومگال انسانی در دریافت کنندگان پیوند از روش‌های به‌خصوصی استفاده می‌شود. پژوهش حاضر با هدف بررسی کارایی روش‌های آنتی ژنمی pp65 و PCR کیفی در پایش ویروس سیتومگال در این بیماران انجام شد.

مواد و روش‌ها: تعداد ۱۷۹ نمونه بالینی از ۴۱ بیمار بررسی شد. در این مطالعه از یک PCR کیفی خانگی معتبر شده و از یک روش آنتی ژنمی تجاری استفاده شد. در نهایت نتایج به‌دست آمده به وسیله یک روش Real-time PCR کمی به عنوان استاندارد طلایی ارزیابی شد.

نتایج: عفونت ویروس سیتومگال انسانی در ۲۶/۸ درصد و ۴۲/۶ درصد از بیماران به‌ترتیب براساس روش‌های آنتی ژنمی و PCR کیفی مشاهده شد. از مجموع ۱۷۹ نمونه بالینی، ۵۰/۸ درصد به‌وسیله هر دو روش منفی بود و ۲۱/۲ درصد به‌وسیله هر دو روش مثبت شد. از سوی دیگر؛ ۲۶/۳ درصد نمونه‌ها منحصراً به‌وسیله PCR کیفی نتیجه مثبت را نشان داد و ۱/۷ درصد تنها به‌وسیله روش آنتی ژنمی، مثبت شد. مقایسه نتایج به‌دست آمده با روش Real-time PCR نشان داد که روش PCR کیفی دارای حساسیت بیشتری نسبت به روش آنتی ژنمی است (۹۸/۷ درصد در مقابل ۴۵/۷ درصد). با این وجود ویژگی هر دو روش با هم برابر بود (۹۶/۸ درصد). به علاوه نتایج کمی حاصل از روش آنتی ژنمی دارای همبستگی مناسبی با روش Real-time PCR است ($R=0.715$ $P<0.0001$).

نتیجه‌گیری: هر دو روش آنتی ژنمی و PCR کیفی دارای نقایص خاصی در تشخیص مؤثر عفونت ویروس سیتومگال انسانی است. از این رو به‌نظر می‌رسد مدیریت مناسب عفونت ویروس سیتومگال انسانی در بیماران پیوندی نیازمند روش‌های حساس کمی دیگری همچون qPCR است.

کلیدواژگان: آنتی ژنمی، ویروس سیتومگال، PCR، pp64، Real-time PCR

مجله علوم پزشکی مدرس: آسیب‌شناسی زیستی، دوره ۱۵، شماره ۱، بهار ۱۳۹۱، صفحات: ۱۳-۲۲

ایمنی، CMV را با مقدار متفاوتی در ترشحات خود دفع می‌کنند [۵]. روش‌های سرولوژیک نیز برای پیگیری و تشخیص عود مجدد و عفونت CMV در بیماران پیوندی مفید نیست زیرا به علت عود نسبی ویروس در اثر سرکوب سیستم ایمنی، آنتی‌بادی ضد CMV همواره در خون افراد شناسایی می‌شود. در واقع کاربرد روش‌های سرولوژیک در مرحله پیش از پیوند و برای پی‌بردن به وجود آنتی‌بادی ضد CMV در افراد دهنده و گیرنده پیوند و نیز فرآورده‌های خونی مفید است [۶]. روش آنتی‌ژنمی pp65 (Antigenemia pp65) و روش واکنش زنجیره‌ای پلیمرز (PCR) در تشخیص و پایش عفونت CMV در افراد دارای نقص ایمنی، از بیشترین مقبولیت برخوردار هستند. برای بیش از یک دهه آزمون آنتی‌ژنمی pp65 پر استفاده‌ترین روش برای تعیین کمیّت CMV در خون بود. در این روش از آنتی‌بادی مونوکلونال برای شناسایی پروتئین pp65 تگومنت CMV در لکوسیت‌های خون محیطی (Peripheral Blood Lymphocyte: PBL) به وسیله رنگ‌آمیزی ایمنی با روش ایمونوفلوئورسانس استفاده می‌شود [۷، ۸]. با وجود این که می‌توان از روش آنتی‌ژنمی به صورت کمی استفاده نمود و اگرچه این روش نسبتاً آسان و ارزان قیمت است و تجارب گسترده موجود نشان می‌دهد که می‌توان از آن برای شناسایی بیماران دارای خطر بیماری CMV با درستی قابل قبولی استفاده کرد، این روش معایبی نیز دارد که در برخی از موارد کاربرد آن را با مشکل مواجه کرده است [۹، ۱۰] که مهم‌ترین این معایب عبارت است از: شناسایی سلول‌های مثبت از فردی به فرد دیگر متفاوت بوده و وابسته به تجربه آزمایش‌گر است، این روش قابل خودکار شدن نبوده و از این رو برای بررسی‌های انبوه مناسب نیست، پس از جمع‌آوری نمونه بیمار، در زمان کوتاهی (حدود ۶-۷ ساعت) باید این آزمایش انجام شود.

امروزه استفاده از روش‌های مولکولی همچون PCR کاربرد بسیاری در تشخیص و پایش عفونت CMV در بیماران پیوندی دارد. نتایج بسیاری با استفاده از روش‌های مولکولی

ویروس سیتومگال انسانی (Human Cytomegalovirus: CMV) یکی از شایع‌ترین بیماری‌زاهایی است که سلامت افراد دارای نقص ایمنی را تهدید می‌کند. شدت عفونت CMV با درجه سرکوب ایمنی سلولی رابطه مستقیم دارد و شدیدترین عفونت در دریافت کنندگان پیوند آلوژن سلول‌های بنیادی خون‌ساز (Hematopoietic Stem Cell Transplantation: HSCT) و بیماران مبتلا به ایدز (Acquired Immunodeficiency Syndrom: AIDS) با تعداد سلول‌های T_{CD4+} پایین رخ می‌دهد. به علاوه بیماری CMV در دریافت کنندگان پیوند بافت جامد (Solid Organ Transplantation: SOT)، بیماران سرطانی دریافت کننده شیمی‌درمانی و بیماران دارای نقص ایمنی مادرزادی، به طور قابل توجهی دیده می‌شود [۱]. در حدود سه دهه گذشته تقریباً ۲۵ درصد از پیوندهای بافت جامد آلوژن با بیماری CMV همراه بوده که میزان مرگ و میری حدود ۸۵ درصد داشته است. امروزه با وجود پیشرفت‌های قابل توجهی که در زمینه بهبود روش‌های مربوط به پیوند و کنترل عفونت ویروسی صورت گرفته، میزان بیماری CMV در دریافت کنندگان آلوژن سلول‌های خون‌ساز نسبت به گذشته کاهش یافته است [۲]. اما همچنان CMV به عنوان اصلی‌ترین عامل عفونی فرصت‌طلب، زندگی دریافت کنندگان پیوند را تهدید می‌کند و باید در هر پیوندی مورد توجه قرار گیرد [۳، ۴].

چگونگی تشخیص آزمایشگاهی CMV بسته به نوع بیماری و وضعیت بیماران متفاوت است. در افراد دریافت کننده پیوند روش‌های آزمایشگاهی به‌خصوصی برای تشخیص و کنترل این ویروس وجود دارد. کشت CMV فرایندی سخت و زمان‌بر است و ممکن است ده روز و گاهی بیش از ۲ هفته برای شناسایی آثار تخریب سلولی ناشی از ویروس نیاز باشد. به علاوه جداسازی ویروس به‌وسیله کشت فاقد ارزش تشخیصی برای پیگیری بیماران پیوندی است چرا که معمولاً این بیماران به علت دریافت داروهای سرکوب کننده سیستم

آزمون qPCR به عنوان روش استاندارد استفاده شده است.

مواد و روش‌ها

نمونه‌ها

تعداد ۱۷۹ نمونه از ۴۱ بیمار دریافت کننده پیوند سلول‌های بنیادی خون‌ساز تهیه شد (۲۶ مذکر و ۱۵ مؤنث). نمونه‌های خون واجد EDTA (Ethylenediaminetetraacetic acid) از آذر ماه ۱۳۸۸ تا فروردین ۱۳۸۹ از بخش هماتولوژی-انکولوژی و پیوند سلول‌های بنیادی بیمارستان شریعی برای پایش متداول CMV به آزمایشگاه بیمارستان دی تهران فرستاده شدند. سایر آزمایش‌های ارایه شده در این مطالعه روی بقایای نمونه‌های بیماران و بدون درخواست نمونه بیشتر صورت گرفت. بدین صورت که در زمان تهیه نمونه در روش آنتی‌ژنمی، نمونه پلاسمای باقیمانده بیماران برای استخراج DNA و انجام آزمون‌های مولکولی استفاده شد. پژوهش حاضر با کسب مجوز رسمی کمیته اخلاق پزشکی دانشگاه تربیت مدرس انجام گرفت.

آزمون آنتی‌ژنمی pp65

آزمون آنتی‌ژنمی با استفاده از کیت تجاری CMV Brite Turbo kit (IQ Corporation, The Netherlands) و براساس دستورالعمل شرکت سازنده انجام شد. به‌طور خلاصه، پس از لیز گلبول‌های قرمز بیمار تعداد ۲۰۰۰۰۰ عدد از لکوسیت‌های خون محیطی روی اسلایدهای میکروسکوپی سائوسانتریفوژ (Cytocentrifugation) شدند (با دور ۵۰۰g به مدت ۴ دقیقه). پس از مرحله نفوذ پذیر کردن، سلول‌ها به وسیله مخلوط آنتی‌بادی‌های C11/C10 موجود در کیت انکوبه شدند و در نهایت از آنتی‌بادی فلوئورسانس ثانویه و میکروسکوپ فلوئورسانس برای تشخیص سلول‌های مثبت استفاده شد. لازم به ذکر است که هر نمونه به صورت دوتایی بررسی شد و در صورت مثبت بودن، میانگین تعداد سلول‌های مثبت در دو اسلاید ثبت شد.

مختلف برای شناسایی CMV در خون افراد پیوندی به دست آمده است و تحقیقات زیادی روش‌های مولکولی مختلف را با روش pp65 مقایسه کرده‌اند [۱۱-۱۵]. روش‌های مولکولی در دو شکل کیفی و کمی در فرایند پایش CMV در بیماران پیوندی استفاده می‌شود. روش PCR کیفی قادر است با سرعت، دقت، حساسیت و ویژگی نسبتاً زیادی ویروس CMV را در خون بیماران تشخیص دهد. البته هرچند این روش بسیار حساس است، ولی لازم به ذکر است که ارتباط یک نتیجه کمی با ایجاد بیماری CMV مهم‌تر از حساسیت مطلق برای شناسایی ویروس است. از این‌رو روش‌های مولکولی کمی امکان ارتباط بین میزان ویروس در خون بیمار و پیشرفت به سمت بیماری را فراهم می‌سازد. در این میان روش Real-time PCR کمی (quantitative PCR: qPCR) بسیار مورد توجه قرار گرفته است و از آنجایی که این روش فاقد معایب ذکر شده در روش آنتی‌ژنمی است، امروزه در بسیاری از آزمایشگاه‌های تشخیصی در کشورهای توسعه یافته، استفاده از روش qPCR برای تعیین کمیت CMV جایگزین روش آنتی‌ژنمی pp65 شده است [۱۰]. با این حال اصلی‌ترین مشکل روش qPCR هزینه زیادتر آن نسبت به روش آنتی‌ژنمی است و از آنجایی که بیماران پیوندی نیازمند دفعات زیاد آزمون کمی برای پایش ویروس سیتومگال هستند، هزینه نهایی تمام شده در روش qPCR نسبت به روش آنتی‌ژنمی به‌طور قابل توجهی بیشتر خواهد شد. این مشکل اصلی‌ترین مانع برای کاربرد متداول روش qPCR در پایش عفونت CMV در مراکز پیوند بسیاری از کشورهای جهان، از جمله کشور ما، ایران محسوب می‌شود و مراکز پیوند سلول‌های بنیادی خون‌ساز در کشور به‌طور معمول از روش‌های آنتی‌ژنمی یا PCR کیفی (یا دستورالعمل ترکیبی از هر دو روش) برای پایش متداول ویروس CMV در دریافت کنندگان پیوند آلوژن استفاده می‌کنند.

از این‌رو هدف پژوهش حاضر مقایسه روش‌های آنتی‌ژنمی pp65 و روش PCR روی نمونه‌های بالینی بیماران دریافت کننده پیوند آلوژن سلول‌های بنیادی خون‌ساز است. به منظور بررسی درستی نتایج به دست آمده به وسیله این دو روش، از

استخراج ژنوم

به منظور استخراج DNA، مقدار ۲۰۰ میکرولیتر از نمونه پلاسمای هر بیمار با استفاده از کیت QIAamp DNA mini Kit (Qiagen، آلمان) و براساس دستور العمل شرکت سازنده تخلیص شد. در نهایت DNA استخراج شده در حجم ۵۰ میکرولیتر از بافر ایلوشن (Elution Buffer) کیت حل شد.

آزمون PCR کیفی

برای طراحی آغازگرهایی که قادر به شناسایی سویه‌های مختلف CMV باشد، از توالی ژن UL83 این ویروس استفاده شد. بدین صورت که توالی تمامی گزارش‌های موجود این ژن از پایگاه نوکلئوتیدی NCBI (National Center for Biotechnology Information) به دست آمد و سپس مراحل هم‌ردیفی چندگانه و طراحی آغازگرها با استفاده از نرم‌افزار AlleleID نسخه ۷ صورت گرفت. آغازگرهای طراحی شده یک قطعه ۲۰۵ نوکلئوتیدی از ژن مذکور را تکثیر می‌کند. توالی آغازگر سنس (Sense Primer) 5'-TACTGGCTGGTGAAGGTG-3' است که این آغازگر به نواحی ۵۶۹ تا ۵۸۶ از توالی ژن UL83 (توالی مرجع NC_006273.2) متصل می‌شود و توالی آغازگر آنتی‌سنس (Antisense Primer) 5'-TGTGTCCCAAGAGCATCC-3' است که به ناحیه ۷۵۶ تا ۷۷۳ متصل می‌شود. پس از بهینه‌سازی اجزای واکنش، آزمون PCR کیفی در حجم ۲۵ میکرولیتر انجام شد و شامل اجزای زیر بود:

۵ میکرولیتر DNA استخراج شده، ۲/۵ میکرولیتر بافر PCR (Qiagen, Germany)، ۰/۳ میکرومول از هر یک از آغازگرها، ۱/۵ میلی‌مول کلرید منیزیم، ۲۰۰ میکرومول از مخلوط نوکلئوتیدها، یک واحد آنزیم DNA پلیمرز Taq (Qiagen) و ۱۰۰ نانوگرم آلبومین سرم گاوی. دستورالعمل دمایی تکثیر شامل واسرشت شدن اولیه در دمای ۹۵ درجه سانتی‌گراد به مدت ۴ دقیقه و به دنبال آن ۴۰ چرخه سه مرحله‌ای شامل واسرشت شدن در ۹۵ درجه سانتی‌گراد به مدت ۱۵ ثانیه، اتصال در دمای ۵۷ درجه سانتی‌گراد به مدت ۱۵ ثانیه و طویل‌سازی در دمای ۷۲ درجه سانتی‌گراد به مدت ۳۰ ثانیه بود. در نهایت محصولات واکنش روی ژل آگارز ۲ درصد الکتروفورز شد و پس از رنگ‌آمیزی با اتیدیوم بروماید (Ethidium Bromide) (در غلظت ۰/۵ میکروگرم در میلی‌لیتر) ارزیابی شد.

آزمون Real-time PCR کمی

آزمون qPCR در دستگاه ۳۰۰۰ Rotor-Gene و به وسیله کیت تجاری CMV RG PCR[®] artus، براساس دستور العمل شرکت سازنده انجام شد.

تجزیه و تحلیل آماری

تجزیه و تحلیل رگرسیون خطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS (Chicago, SPSS Inc) نسخه ۱۶ انجام شد. حساسیت و ویژگی بالینی با استفاده از فرمول‌های زیر محاسبه شد.

تعداد پاسخ‌های مثبت حقیقی

حساسیت = $\frac{\text{تعداد پاسخ‌های مثبت حقیقی}}{\text{تعداد پاسخ‌های مثبت حقیقی} + \text{تعداد منفی‌های کاذب}}$

تعداد پاسخ‌های منفی حقیقی

ویژگی = $\frac{\text{تعداد پاسخ‌های منفی حقیقی}}{\text{تعداد پاسخ‌های منفی حقیقی} + \text{تعداد مثبت‌های کاذب}}$

نتایج

مقایسه روش آنتی ژنمی pp65 و PCR کیفی

طی این بررسی ۱۱ (۲۶/۸ درصد) بیمار براساس روش آنتی ژنمی و ۲۶ (۴۲/۶ درصد) بیمار به وسیله روش PCR دست کم یک بار عفونت CMV را نشان دادند. نتایج ۱۷۹ نمونه بررسی شده در چهار گروه طبقه بندی شد: گروه اول شامل ۳۸ نمونه (۲۱/۲ درصد) که به وسیله هر دو روش مثبت بود، گروه دوم شامل ۴۷ نمونه (۲۶/۳ درصد) که منحصراً به وسیله PCR کیفی مثبت بود، گروه سوم دارای ۳ نمونه (۱/۷ درصد) که تنها به وسیله روش آنتی ژنمی مثبت شد و در نهایت گروه چهارم شامل ۹۱ نمونه (۵۰/۸ درصد) که به وسیله هر دو روش منفی بود. به منظور تعیین درستی نتایج به دست آمده، تمامی نمونه‌ها با استفاده از روش qPCR نیز مورد ارزیابی کمی قرار گرفت. بر این اساس هر ۳۸ نمونه گروه اول به وسیله qPCR نیز مثبت شد و میانگین تعداد کپی‌های DNA ویروس سیتومگال در این گروه ۲۰۸۸ کپی در میلی لیتر بود (دامنه ۱۵۰ تا ۳۱۹۱۰۰ کپی در میلی لیتر). در مقابل تنها در ۴۴ نمونه از ۴۷ نمونه گروه دوم نتیجه مثبت qPCR به دست آمد و متوسط تعداد کپی‌های DNA ویروس سیتومگال در این گروه ۷۱۴ کپی در میلی لیتر بود (از دامنه ۱۴ تا ۱۱۸۳۵ کپی در میلی لیتر) که این عدد در مقایسه با میانگین گروه اول بسیار کمتر بود. در نمونه‌های گروه سوم که هر یک دارای یک سلول pp65 مثبت بود، مانند نتایج حاصل از PCR کیفی، نتایج qPCR نیز منفی بود و از ۹۱ نمونه گروه چهارم ۹۰ نمونه منفی و تنها یک نمونه مثبت شد که بار آن ۱۳۴ کپی در میلی لیتر بود. بر این اساس اگر روش qPCR به عنوان استاندارد طلایی (Gold Standard) در نظر گرفته شود، حساسیت و ویژگی بالینی روش PCR کیفی را می‌توان به ترتیب معادل ۹۸/۷ و ۹۶/۸ درصد در نظر گرفت؛ در حالی که این شاخص‌ها در آزمون آنتی ژنمی pp65 به ترتیب معادل ۴۵/۷ و ۹۶/۸ درصد بود (جدول ۲ و ۳).

بررسی پرونده درمانی بیماران مشخص نمود که بیماری علامت دار CMV که نیازمند درمان به وسیله گانسیکلوویر

حساسیت و ویژگی آنالیتیک PCR کیفی

برای تعیین ویژگی آنالیتیک روش تشخیصی، علاوه بر بررسی درستی اتصال اختصاصی آغازگرها به الگوی مورد نظر در پایگاه NCBI nucleotide BLAST، از یک گروه نمونه ویروسی (پنل) حاوی ژنوم برخی از ویروس‌های بالقوه مداخله کننده شامل ویروس‌های هرپس سیمپلکس تیپ ۱ و ۲ (Herpes Simplex Virus Type 1 and 2)، ائیستنن بار (Epstein Barr Virus)، آبله مرغان-زونا، هرپس‌های انسانی تیپ ۶، ۷، ۸ و ۹ (Human Immunodeficiency Virus)، هپاتیت B، هپاتیت C، HIV، HTLV (Human T-lymphotropic virus)، آدنو ویروس (Adenovirus)، ویروس‌های BK و JC و پاروو ویروس B19 (Parvovirus B19) استفاده شد. نتایج حاصل از بررسی نشان داد که آغازگرهای طراحی شده با هیچ یک از عوامل مذکور واکنش متقاطع نشان نمی‌دهد و PCR کیفی طراحی شده تنها ژنوم CMV را تکثیر می‌کند.

برای تعیین حساسیت آنالیتیک روش PCR کیفی از یک نمونه تجاری حاوی DNA ویروس سیتومگال که تعداد کپی‌های ویروس در آن مشخص بود، استفاده شد (Vircell، اسپانیا). با استفاده از این نمونه رقت‌های ۱۰۰۰، ۵۰۰، ۲۵۰، ۱۰۰ و ۵۰ کپی در میلی لیتر تهیه شد. از هر رقت ۹ تکرار به وسیله روش PCR کیفی بررسی شد تا پایین ترین رقت قابل اندازه گیری از نمونه‌ها توسط روش راه اندازی شده تعیین شود (جدول ۱). پس از بررسی نتایج حاصل، حساسیت آنالیتیک روش معادل ۲۵۰ کپی در میلی لیتر در نظر گرفته شد.

جدول ۱ تعیین حساسیت آنالیتیک روش PCR کیفی

غلظت (کپی در میلی لیتر)	تعداد موارد مثبت
۱۰۰۰	۹/۹
۵۰۰	۹/۹
۲۵۰	۹/۹
۱۰۰	۴/۹
۵۰	۱/۹

بررسی همبستگی روش آنتی ژنمی pp65 و qPCR

برای مقایسه نتایج کمی حاصل از روش آنتی ژنمی و روش qPCR از تجزیه و تحلیل رگرسیون خطی استفاده شد. همان گونه که در نمودار ۱ نشان داده شده است، نتایج حاصل از این دو آزمون به طور معنی داری دارای همبستگی مثبت است ($R = 0.715$ $P < 0.0001$).

بحث

از آن جایی که امروزه اصلی ترین استراتژی درمانی CMV در بیماران دریافت کننده پیوند براساس پایش و درمان پیش‌دستانه (Preemptive Therapy) است [۱۶-۱۸]، وجود آزمون‌های تشخیصی حساس و کارا نقش بسیار مهمی در کنترل این ویروس ایفا می‌کند. در پژوهش حاضر به مقایسه کارایی دو روش آنتی ژنمی pp65 و PCR کیفی به عنوان روش‌های اصلی پایش عفونت CMV در بیماران پیوندی ایران پرداخته شد. نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که روش PCR کیفی نسبت به روش آنتی ژنمی pp65 حساسیت آنالیتیک و بالینی بیشتری دارد و قادر است مقادیر اندکی از CMV فعال شده را تشخیص دهد. با این وجود در بسیاری از موارد بیماری که تنها پاسخ PCR کیفی مثبت بوده (گروه دوم) هیچ‌گاه عوارض علامت‌دار عفونت CMV رخ نداده و سیستم ایمنی بدن خود بیمار قادر به پاک‌سازی ویروس بدون نیاز به درمان بوده است. بنابراین در پژوهش حاضر نیز مشخص شد که مشکل عمده روش PCR کیفی عدم ارایه نتایج مرتبط با بار ویروسی (Viral Load) و برقراری یک ارتباط کمی با شدت بیماری است. در مقابل روش آنتی ژنمی pp65 اگرچه دارای حساسیت کمتری از روش PCR کیفی مورد استفاده است ولی دارای ویژگی یکسان با این روش است. همچنین روش آنتی ژنمی قادر به ارایه ارتباط بین تعداد سلول‌های مثبت و شدت بیماری CMV است. همان گونه که در قسمت نتایج نیز عنوان شد، در ۷ مورد از ۹ مورد (۷۷٪ درصد) علامت‌دار بیماری پاسخ آنتی ژنمی قبل از بروز بیماری مثبت بوده است و در ۲۲٪ درصد موارد پاسخ قبل از بروز بیماری CMV

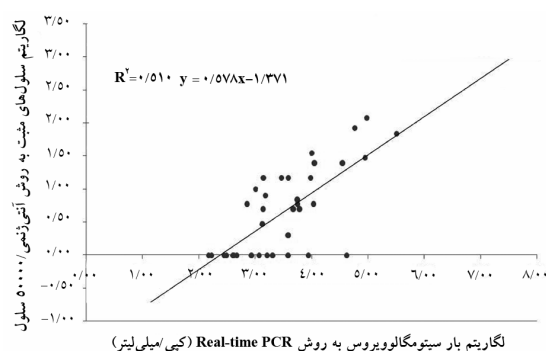
(Ganciclovir) باشد، در ۹ بیمار رخ داده است. ارزیابی‌های انجام شده نشان داد که در دوره پیش از درمان این بیماران، ۷ بیمار دارای نتیجه مثبت آنتی ژنمی و PCR بودند (متعلق به گروه اول) و میانگین تعداد سلول‌های مثبت در دوره پیش از بروز بیماری ۱۸ عدد بود (بین ۳ تا ۷۱ سلول مثبت). در مقابل در ۲ بیمار دیگر تنها نتیجه PCR مثبت شده بود (گروه دوم). به علاوه مشخص شد که یکی از این دو بیمار در دوره پایش مربوط دارای لکوپنی (Leukopenia) بوده و از این رو امکان تشخیص مناسب عفونت CMV با روش آنتی ژنمی وجود نداشته است.

جدول ۲ نتایج حاصل از مقایسه روش آنتی ژنمی pp65 و qPCR

qPCR			آنتی ژنمی
-	+		
۳	۳۸	+	
۹۳	۴۵	-	

جدول ۳ نتایج حاصل از مقایسه PCR کیفی و qPCR

qPCR			PCR
-	+		
۳	۸۲	+	
۹۳	۱	-	

نمودار ۱ همبستگی نتایج کمیت سنجی CMV با روش‌های آنتی ژنمی pp65 و qPCR؛ منحنی خطی لگاریتم غلظت DNA بر حسب کپی در میلی لیتر بر علیه لگاریتم تعداد سلول‌های آنتی ژنمی مثبت محاسبه شده است. مقادیر ضریب تعیین و معادله رگرسیون در قسمت بالا و سمت چپ نمودار مشخص شده است.

هزینه‌های این روش کاسته شود.

در نتیجه یافته‌های بررسی حاضر نشان می‌دهد که روش‌های آنتی‌ژنمی pp65 و PCR کیفی به‌ترتیب به علت حساسیت پایین و عدم توانایی کمیت‌سنجی، دارای نقایصی در تشخیص مؤثر عفونت CMV در بیماران پیوندی است. از این‌رو بهتر است که حتی در صورت عدم امکان پایش متداول عفونت CMV به‌وسیله روش qPCR، دست کم در موارد مبهم بالینی، مانند بیماران دارای لکوپنی و بیماران علامت‌دار که دارای نتیجه منفی آزمون آنتی‌ژنمی هستند، از روش qPCR برای تشخیص عفونت CMV استفاده شود.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله مراتب قدردانی خود را از تمامی پرسنل مرکز هماتولوژی-انکولوژی و پیوند سلول‌های بنیادی بیمارستان شریعتی تهران به‌ویژه خانم اشرف‌السادات حسینی و نیز پرسنل آزمایشگاه بیمارستان دی اعلام می‌داریم. تحقیق حاضر براساس رساله دکتری رشته ویروس‌شناسی و با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشکده علوم پزشکی دانشگاه تربیت مدرس انجام شده است.

منفی بوده است. بنابراین اگرچه روش آنتی‌ژنمی انجام شده توسط افراد مجرب در اغلب موارد قادر است بیماران دارای خطر ابتلا به عفونت CMV را تشخیص دهد ولی در برخی از مواقع و به‌خصوص زمانی که بیمار دچار لکوپنی است، قادر به تشخیص عفونت CMV نیست. البته چنین مشکلی می‌تواند بیمار را با خطرات جدی مواجه کند چرا که معمولاً پزشکان پس از مشاهده نتیجه آزمون آنتی‌ژنمی pp65، اقدام به درمان بیماران پیوندی می‌کنند.

براساس نتایج حاصل از پژوهش حاضر با وجود همبستگی با روش آنتی‌ژنمی pp65، روش qPCR قادر است با حساسیت و ویژگی بالاتری یک رابطه کمی از شدت فعال شدن ویروس CMV ارائه دهد که این یافته کاملاً مطابق بر یافته‌های مطالعات دیگر در این زمینه است [۱۰، ۱۷، ۱۹-۲۱]. از سوی دیگر؛ در مواقعی که بیمار دچار لکوپنی است، آزمون آنتی‌ژنمی فاقد کارایی مناسب است و تنها روش qPCR قادر به ارائه نتایج کمی است. با این حال همچنان هزینه بالای روش qPCR در تشخیص و پایش بیماران پیوندی امکان استفاده متداول از آن را در مدیریت ویروس CMV در کشور با مشکل مواجه می‌کند و به‌نظر می‌رسد با جایگزینی روش‌های qPCR خانگی (In-house) معتبر شده به‌طور قابل ملاحظه‌ای از

منابع

- [1] Ho M. The history of cytomegalovirus and its diseases. *Med Microbiol Immunol* 2008; 197(2): 65-73.
- [2] Ljungman P. Cytomegalovirus infections in transplant patients. *Scand J Infect Dis Suppl* 1996; 100: 59-63.
- [3] Falagas ME, Arbo M, Ruthazer R, Griffith JL, Werner BG, Rohrer R, Freeman R, Lewis WD, Snyderman DR. Cytomegalovirus disease is associated with increased cost and hospital length of stay among orthotopic liver transplant recipients. *Transplantation* 1997; 63(11): 1595-601.
- [4] Legendre CM, Norman DJ, Keating MR, Maclaine GD, Grant DM. Valaciclovir prophylaxis of cytomegalovirus infection and disease in renal transplantation: an economic evaluation. *Transplantation* 2000; 70(10): 1463-8.
- [5] Gleaves CA, Smith TF, Shuster EA, Pearson GR. Rapid detection of cytomegalovirus in MRC-5 cells inoculated with urine specimens

- by using low-speed centrifugation and monoclonal antibody to an early antigen. *J Clin Microbiol* 1984; 19(6): 917-9.
- [6] Mocarski ES, Shenk T, Pass RF. Cytomegaloviruses. In: Knipe DM, Howley PM, Griffin DE, editors. *Fields Virology*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2007; p: 2701-72.
- [7] Boeckh M, Bowden RA, Goodrich JM, Pettinger M, Meyers JD. Cytomegalovirus antigen detection in peripheral blood leukocytes after allogeneic marrow transplantation. *Blood* 1992; 80(5): 1358-64.
- [8] The TH, van der Bij W, van den Berg AP, van der Giessen M, Weits J, Sprenger HG, van Son WJ. Cytomegalovirus antigenemia. *Rev Infect Dis* 1990; 12 Suppl 7: S734-44.
- [9] Bordils A, Plumed JS, Ramos D, Beneyto I, Mascarós V, Molina JM, Cordoba J, García J, Cruz JM. Comparison of quantitative PCR and antigenemia in cytomegalovirus infection in renal transplant recipients. *Transplant Proc* 2005; 37(9): 3756-9.
- [10] Sanghavi SK, Abu-Elmagd K, Keightley MC, St George K, Lewandowski K, Boes SS, Bullotta A, Dare R, Lassak M, Husain S, Kwak EJ, Paterson DL, Rinaldo CR. Relationship of cytomegalovirus load assessed by real-time PCR to pp65 antigenemia in organ transplant recipients. *J Clin Virol* 2008; 42(4): 335-42.
- [11] Boeckh M, Boivin G. Quantitation of cytomegalovirus: methodologic aspects and clinical applications. *Clin Microbiol Rev* 1998; 11(3): 533-54.
- [12] Gerna G, Lilleri D, Baldanti F, Torsellini M, Giorgiani G, Zecca M, De Stefano P, Middeldorp J, Locatelli F, Revello MG. Human cytomegalovirus immediate-early mRNAemia versus pp65 antigenemia for guiding pre-emptive therapy in children and young adults undergoing hematopoietic stem cell transplantation: a prospective, randomized, open-label trial. *Blood* 2003; 101(12): 5053-60.
- [13] Hebart H, Wuchter P, Loeffler J, Gscheidle B, Hamprecht K, Sinzger C, Jahn G, Dietz K, Kanz L, Einsele H. Evaluation of the Murex CMV DNA Hybrid Capture assay (version 2.0) for early diagnosis of cytomegalovirus infection in recipients of an allogeneic stem cell transplant. *Bone Marrow Transplant* 2001; 28(2): 213-8.
- [14] Lilleri D, Baldanti F, Gatti M, Rovida F, Dossena L, De Grazia S, Torsellini M, Gerna G. Clinically-based determination of safe DNAemia cutoff levels for preemptive therapy or human cytomegalovirus infections in solid organ and hematopoietic stem cell transplant recipients. *J Med Virol* 2004; 73(3): 412-8.
- [15] Limaye AP, Bakthavatsalam R, Kim HW, Kuhr CS, Halldorson JB, Healey PJ, Boeckh M. Late-onset cytomegalovirus disease in liver transplant recipients despite antiviral prophylaxis. *Transplantation* 2004; 78(9): 1390-6.
- [16] Boeckh M, Ljungman P. How we treat cytomegalovirus in hematopoietic cell transplant recipients. *Blood* 2009; 113(23): 5711-9.
- [17] Kalpoe JS, Kroes AC, de Jong MD, Schinkel J, de Brouwer CS, Beersma MF, Claas EC. Validation of clinical application of cytomegalovirus plasma DNA load

- measurement and definition of treatment criteria by analysis of correlation to antigen detection. *J Clin Microbiol* 2004; 42(4): 1498-504.
- [18] Lilleri D, Gerna G, Furione M, Bernardo ME, Giorgiani G, Telli S, Baldanti F, Locatelli F. Use of a DNAemia cut-off for monitoring human cytomegalovirus infection reduces the number of preemptively treated children and young adults receiving hematopoietic stem-cell transplantation compared with qualitative pp65 antigenemia. *Blood* 2007; 110(7): 2757-60.
- [19] Boeckh M, Huang M, Ferrenberg J, Stevens-Ayers T, Stensland L, Nichols WG, Corey L. Optimization of quantitative detection of cytomegalovirus DNA in plasma by real-time PCR. *J Clin Microbiol* 2004; 42(3): 1142-8.
- [20] Ghaffari SH, Obeidi N, Dehghan M, Alimoghaddam K, Gharehbaghian A, Ghavamzadeh A. Monitoring of cytomegalovirus reactivation in bone marrow transplant recipients by real-time PCR. *Pathol Oncol Res* 2008; 14(4): 399-409.
- [21] Deback C, Fillet AM, Dhedin N, Barrou B, Varnous S, Najioullah F, Bricaire F, Agut H. Monitoring of human cytomegalovirus infection in immunosuppressed patients using real-time PCR on whole blood. *J Clin Virol* 2007; 40(3): 173-9.